Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

UDK 811.163.6'36:81'42
Agnes Pisanski
Filozofska fakulteta v Ljubljani

ANALIZA NEKATERIH METABESEDILNIH ELEMENTOV V SLOVENSKIH ZNANSTVENIH ČLANKIH V DVEH ČASOVNIH OBDOBJIH[1]

V prispevku je predstavljena analiza rabe izbranih metabesedilnih elementov, napovedi in sklicev, v 32 slovenskih znanstvenih člankih iz matematike in arheologije, objavljenih med letoma 1951 in 1953 ter med 1995 in 1997. Analiza člankov se osredinja na razlike med pogostostjo rabe napovedi in sklicev. Rezultati kažejo, da so izbrani metabesedilni elementi v novejših člankih rabljeni manj pogosto kot v starejših, kar ne potrjuje hipoteze o naraščajočem vplivu angloameriškega modela pisanja.

The paper presents an analysis of the use of selected categories of metatext, previews and reviews, in 32 Slovene research articles from the fields of mathematics and archaeology published 1951–1953 and 1995–1997. The research articles are analysed with a focus on the differences in the frequency with which previews and reviews occur in the texts. The results show that the selected categories of metatext are used less frequently in contemporary than in the older articles, which does not confirm the hypothesis of the growing influence of the Anglo-American model of writing.

Ključne besede: metabesedilo, kontrastivna retorika, znanstveni članek, kažipoti
Key words: metatext, contrastive rhetoric, research article, singposts

1 Uvod

Ideja o **metabesedilnih elementih** temelji na Hallidayevem (1973) razlikovanju med **predstavnimi**, **besedilnimi** in **izraznimi** elementi v jeziku. Hallidayevo delo so v okviru retorike in analize diskurza nadgrajevali drugi jezikoslovci (npr. Vande Kopple (1985), Clyne (1987), Crismore in Farnsworth (1990), Mauranen (1993a), Bäcklund (1998), Hyland (2000) itd.), ki so idejo o treh metafunkcijah – to je sicer ena od osnovnih idej teorije sistemske slovnice (Halliday 1995: 35) – prenesli na raven besedila. V besedilu tako ločujejo med deli, ki izražajo propozicijsko vsebino (predstavna funkcija), in deli, ki ne prispevajo k vsebini besedila, temveč bralcu pomagajo vsebino organizirati in razložiti (besedilna in medosebna funkcija). Za dele besedila v besedilni in medosebni funkciji sta se v anglo-ameriškem jezikoslovju uveljavila termina **metadiskurz** in **metabesedilo** (*metadiscourse* in *metatext*). Crismore in Farnsworth (1990: 119) metadiskurz definirata kot avtorjevo odkrito ali prikrito navzočnost v besedilu. Po njunem je namen avtorjeve prisotnosti, da bralca usmerja, ne pa da ga informira. Navajata, da je uporaba metabesedilnih elementov izpričana pri avtorjih raznovrstnih žanrov iz različnih kultur, ki so pisali v različnih zgodovinskih obdobjih, od antike do

[1] Članek je prirejeno poglavje iz magistrskega dela *Angleško-slovenska kontrastivna analiza nekaterih metabesedilnih elementov v znanstvenih besedilih,* mentorica izr. prof. dr. Irena Kovačič.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

danes. Poudarjata, da so metabesedilni elementi zelo pogosti, in to ne le v literarnih delih, temveč tudi v poljudnih knjigah in revijah ter strokovnih člankih, poročilih in knjigah.

Metabesedilo je torej besedilo o besedilu. Vande Kopple (1985: 83) opozarja, da ponavadi pišemo na dveh ravneh, in se pri tem sklicuje na Williamsa (1981: 211–212); na eni dajemo informacije o predmetu besedila, ki ga tvorimo, torej širimo propozicijsko vsebino besedila, na drugi, to je na ravni metadiskurza, pa pomagamo bralcu organizirati, klasificirati, interpretirati, oceniti propozicijsko vsebino ali se odzvati nanjo, vendar k njej ne dodajamo novega. Koncept metabesedila je v okviru literarne vede uveljavljen dlje kot v jezikoslovju, vendar je njegova vsebina nekoliko drugačna. Nekatere podobnosti med konceptoma metabesedila v obeh disciplinah so opazne v opisovanju kot enem od treh osnovnih načinov proizvodnje medbesedilnih znamenj in struktur, ki jih v svoji tipologiji navaja Juvan (1989); po njegovem v opisnem medbesedilnem navezovanju /m/etabesedilo torej posamična protobesedila, njihove skupine in/ali protosisteme parafrazično opisuje, analizira, sintetizira, komentira, vrednoti, aplicira ipd., jih skratka prevaja v svoje diskurzivno obzorje in kode, ki so vpisani vanj (Juvan 1989: 152). Ena od pomembnih razlik med disciplinama je, da se metabesedilni elementi v jezikoslovnem smislu v veliki večini primerov nanašajo na isto besedilo, protobesedilo se pojavi le v primeru medbesedilnih navezovalcev (za natančnejšo razlago vrst metabesedilnih elementov prim. Pisanski 2001b), v literarni vedi pa je navezava metabesedila na drugo besedilo, protobesedilo precej pogostejša.

Podatkov o rabi metabesedilnih elementov v slovenskih besedilih je za zdaj razmeroma malo. Nekatere besediloslovne kategorije, ki jih raziskovalci metabesedilnih elementov uvrščajo med te elemente, so v slovenščini že opisane in raziskovane, čeprav največkrat ne z vidika metabesedila; tako Korošec (1998: 33–41) sistematično predstavlja problematiko morfemskega izražanja nedokazanosti, neuradnosti in negotovosti v poročevalstvu, v okviru podpoglavja, posvečenega vzorcem poročevalskih stopenj (Korošec 1998: 195–216), pa razčlenjuje problematiko sklicevalnosti v poročevalstvu, Gorjanc (1998) se ukvarja s konektorji v znanstvenem besedilu, Kalin Golob (2000) pa z razvojem sklicevalnih mehanizmov v dnevniškem tisku. Termini, kot so **metabesedilo**, **metadiskurz** ali **metabesedilni elementi,** v slovenskem jezikoslovju sicer še niso uveljavljeni. S pričujočim člankom želim prispevati k razumevanju rabe te pomembne retorične in besediloslovne kategorije v slovenskih besedilih s stališča jezikoslovja, zato v njem predstavljam rezultate razvojne analize izbranih metabesedilnih elementov v slovenskih znanstvenih člankih. Namen analize je ugotoviti, ali se pogostost rabe izbranih metabesedilnih elementov v starejših slovenskih znanstvenih člankih razlikuje od pogostosti rabe istih metabesedilnih elementov v novejših slovenskih znanstvenih člankih.

2 Izbrani vrsti metabesedilnih elementov

Iz praktičnih razlogov se v analizi omejujem na dve vrsti metabesedilnih elementov, in sicer na **napovedi** in **sklice**. Priročniki za pisanje ju pogosto obravnavajo skupaj pod terminom **kažipoti**. McCarthy (1991: 31) trdi, da je namen kažipotov v besedilu, da bralcu pokažejo pot po njem.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Napovedi so elementi, ki napovedujejo kasnejše dele besedila, ker se nanašajo naprej, vez je kataforična oziroma napovedna.

Primer napovedi:[2]

V članku bomo pokazali, *da so vsi endomorfizmi obsega realnih števil trivialni.* (Nov Mat Sl 1 Šemrl 1996)

Sklici so elementi, ki ponavljajo ali povzemajo prejšnje dele besedila, ker se nanašajo nazaj, vez je anaforična oziroma navezovalna.

Primer sklica:

V primerjavi Podrisovca z drugimi gravettienskimi postajami ***smo eno razliko že omenili****.* (Nov Arh Sl 1 Brodar 1995)

Kažipote raziskovalci metabesedilnih elementov uvrščajo med endoforične označevalce (npr. Hyland 2000: 111–113); ti so vrsta metabesedilnih elementov, ki se nanašajo na druge dele istega besedila in pomagajo strukturirati besedilo. Kažipoti vedno nastopajo v besedilni funkciji.

Celosten pomen kažipota je seveda jasen šele, ko ob njem upoštevamo tudi del besedila, na katerega se nanaša. Morda bi lahko za poimenovanje kažipota in dela, na katerega se ta nanaša, uporabili termina, ki sta v slovenskem besediloslovju že uveljavljena, namreč nanašalnica in naveznik (prim. npr. Korošec 1986 in Korošec 1998). Treba pa je upoštevati, da je pri Korošču (1998: 60–61) funkcija nanašalnice in perifraznega naveznika, ki je sicer vsebinsko najbližje kažipotom, precej drugačna kot pri kažipotih, saj opozarja, da perifrazo v stilistiki poročevalstva obravnavamo kot sredstvo odprave ponovitve (torej kot sredstvo izbora) in dodaja, da perifraza nastopa v poročevalskih besedilih predvsem kot stilni postopek za doseganje živahnosti, ublažitve enoličnosti (Korošec 1998: 60), kažipoti pa v strokovnem ali znanstvenem jeziku prav s ponavljanjem (ne sicer dobesednim), ki pa je včasih tudi precej enolično, pojasnjujejo, usmerjajo in raztolmačijo.

3 Teoretično ozadje: metabesedilni elementi in dognanja kontrastivne retorike

V okviru kontrastivne retorike – discipline, ki med drugim raziskuje vpliv materinščine na oblikovanje besedil v tujem jeziku – je bilo narejenih nekaj sistematičnih kontrastivnih analiz uporabe nekaterih metabesedilnih elementov v različnih jezikih, najpogosteje v primerjavi z angleščino (Clyne (1987) za nemščino; Mauranen (1993a) in Mauranen (1993b) za finščino; Čmejrková in Daneš (1997) za češčino; Bäcklund (1998) za švedščino idr.). Predmet večine analiz so bila znanstvena besedila. Izsledki vseh zgoraj naštetih analiz kažejo, da so metabesedilni elementi pogostejši in sistematičneje razporejeni v znanstvenih člankih v angleščini (ki so jih napisali rojeni govorci angleščine) kot v drugih jezikih.

Razloge za takšne rezultate lahko najverjetneje najdemo v razlikah med retoričnimi

[2] Oba primera sta iz analiziranega gradiva, ki je z oznakami v celoti navedeno v prilogi.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

pričakovanji v različnih kulturah. Ko Crismore in Farnsworth (1990: 120–121) povzemata ugotovitve vrste avtorjev iz anglo-ameriške kulture (npr. Vande Kopple 1985), se posebej posvetita temu, kako pomembna in koristna je uporaba metabesedilnih elementov, saj ti bralca vodijo skozi besedilo in mu pomagajo razumeti njegov pomen in avtorjevo stališče.

Mauranen (1993a: 168–169) meni, da se odnos do metabesedilnih elementov v finski kulturi razlikuje od odnosa v anglo-ameriškem svetu. Poudarja, da medtem ko Crismore in Farnsworth (1990) nikjer ne omenita negativnih lastnosti metabesedilnih elementov, finski šolski sistem uči, da so metabesedilni elementi ne le nepotrebni, temveč znak slabega pisca. Mauranen (1993a: 169) se opira na Hindsa (1987) in meni, da je mogoče, da finsko pisanje, podobno kot japonsko, bolj kot na odgovornem piscu temelji na odgovornem bralcu.

Raziskave drugih jezikoslovcev kažejo, da podobne ugotovitve ne veljajo le za finščino, temveč tudi za nekatere druge jezike. Za slovenščino sta posebej zanimivi primerjavi med anglo-ameriškim in češkim ter anglo-ameriškim in nemškim modelom pisanja. Tako za češki jezik in kulturno okolje Čmejrková in Daneš (1997: 53) ugotavljata, da so metabesedilni izrazi, zlasti v vlogi organizacije besedila, v znanstvenih besedilih rabljeni nedosledno in nezadostno. Ob tem opozarjata na povezave češkega znanstvenega pisanja s tremi kulturami: na češki akademski register je zgodovinsko močno vplival nemški intelektualni slog, ruska intelektualna tradicija, ki je nemški vpliv v Srednji Evropi posredovala in preoblikovala, v zadnjem času pa je češko znanstveno pisanje pod močnim vplivom širjenja angleških norm (Čmejrková in Daneš 1997: 42).

Za nemščino Clyne (1987: 229), ki se v svoji kontrastivni analizi sicer ukvarja s kulturnimi razlikami v organizaciji znanstvenih besedil nemško govorečih in angleško govorečih znanstvenikov, med drugim ugotavlja, da je v angleških člankih več napovedi, ki pojasnjujejo nadaljnjo strukturo besedila, v nemških pa so te razvrščene nesistematično, če so sploh uporabljene. Napovedi so v angleških člankih včasih uporabljene za označitev digresije oziroma ekskurza, ki je sicer mnogo pogostejši pojav v nemških člankih. Clyne (1987: 238) to razlaga z različnimi pričakovanji glede berljivosti besedila: angleško govoreči pisci skušajo napisati čim bolj berljiva besedila, medtem ko nemško govoreči bolj od oblike poudarjajo vsebino, bralcu pa prepuščajo nalogo, da si sam ustvari povezave med deli besedila.

Ker odnos do rabe napovedi in sklicev v slovenski kulturni skupnosti še ni bil sistematično raziskan, o tem, kakšen je, ne moremo sklepati, lahko se opiramo le na poznavanje stanja v drugih jezikih, ki vplivajo oziroma so vplivali na slovensko kulturno skupnost in slovenski jezik, zlasti na knjižno normo; med njimi, podobno kot v češčini, posebej izstopata nemščina in angleščina. Vidovič Muha (1998: 108) opozarja, da »n/erazvidnost lastnih meril delovanja jezikovne politike kot prvine jezikovne kulture v daljni in bližnji zgodovini najprej v razmerju do istodržavnega jezika (nemščina, srbohrvaščina) danes predvsem v razmerju do t. i. svetovnega jezika (angleščina, deloma nemščina) vseskozi zaznamuje oblikovanje oziroma vzdrževanje norme slovenskega knjiženega jezika«. Prav gotovo ni mogoče zanikati vpliva nemškega jezika na normo slovenskega knjižnega jezika in na slovensko kulturo v preteklosti, obenem pa je zelo očiten tudi vedno močnejši vpliv angleškega jezika na slovenski jezik in kulturo v se-

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

danjosti, zato se postavlja zanimivo vprašanje, ali se različna vpliva kažeta tudi v različnih pogledih na konvencije za oblikovanje besedil oziroma ali lahko kulturni vpliv na slovenščino opazujemo tudi skozi rabo metabesedilnih elementov v slovenskih besedilih. Za osvetlitev tega vprašanja se lotevam razvojne primerjave rabe napovedi in sklicev v slovenskem jeziku, s katero želim ugotoviti, ali raba metabesedilnih elementov v novejših slovenskih znanstvenih člankih v primerjavi s starejšimi narašča, kar bi lahko pripisovali tudi vplivu anglo-ameriškega modela pisanja.

4 Gradivo in metoda

4.1 Gradivo

Gradivo za razvojno analizo sestoji iz dvaintridesetih znanstvenih oziroma strokovnih člankov, ki so navedeni v prilogi. Korpus člankov se deli na dva podkorpusa: podkorpus starejših znanstvenih člankov (objavljenih v letih 1951–1953) in podkorpus novejših znanstvenih člankov (objavljenih v letih 1995–1997).

Merila za izbor člankov so veda, letnica objave, revija, v kateri je članek objavljen, strokovna oziroma znanstvena raven članka in dolžina. Sledi pregled posameznih meril:

- **veda:** za večjo uravnoteženost sta izbrani po ena naravoslovna in humanistična veda, in sicer matematika in arheologija. V vsakem od podkorpusov je šestnajst člankov, od tega jih je v vsakem po osem matematičnih in osem arheoloških;
- **letnica objave:** vsi izbrani članki v prvem podkorpusu so bili objavljeni v letih od 1951 do 1953; vsi izbrani članki v drugem podkorpusu so bili objavljeni v letih od 1995 do1997. Izbor letnice objave starejših člankov je bil omejen z dejstvom, da je revija *Obzornik za matematiko in fiziko* začela izhajati leta 1951, revija *Arheološki vestnik* pa leta 1950, zato so bili izbrani članki objavljeni v letih 1951–1953;
- **revija, v kateri je članek objavljen:** zato, da različni predpisani formati ne bi vplivali na ugotovitve analize, sem članke izbrala iz dveh revij, to pa sta *Obzornik za matematiko in fiziko* za matematične članke in *Arheološki vestnik* za arheološke članke. Izbor revij je bil zaradi majhnega števila znanstvenih in strokovnih revij v slovenščini omejen. Pri tem je zelo pomembno dejstvo, da sta reviji v petdesetih letih izhajali v manjšem obsegu kot danes, vsebovali sta krajše članke in v enem letniku je bilo objavljeno manj člankov kot danes: izbor je bil torej manjši in korpusa po številu besed nista povsem uravnotežena. Poleg tega je bilo v obeh revijah število avtorjev znanstvenih člankov zelo majhno. V Sloveniji je še danes v posameznih vedah razmeroma majhno število avtorjev znanstvenih člankov, v petdesetih letih pa jih je bilo še precej manj, zato so avtorji nekaterih izbranih člankov isti. Ob tem se je seveda treba zavedati, da je avtorjev osebni slog eden od elementov, ki vplivajo na število metabesedilnih elementov v besedilu;
- **strokovna oziroma znanstvena raven članka:** v slovenskem znanstvenem pisanju se stanje v matematični in arheološki vedi razlikuje, saj slovenski matematiki svojih znanstvenih člankov praviloma ne objavljajo v slovenščini, ker ni nobene slovenske matematične znanstvene revije. Za analizo je bila zato izbrana strokovna revija *Obzornik za matematiko in fiziko*, ki občasno objavlja članke, med katerimi imajo

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

nekateri tudi prvine znanstvenih člankov. V arheologiji pa so znanstveni članki pogosto objavljeni tudi v slovenščini, v slovenskih revijah: za analizo so bili izbrani članki iz revije *Arheološki vestnik*;

- **dolžina članka:** ta je med 1.500 in 10.500 besed. V **tabelah 1–4** je prikazan obseg posameznih člankov s približnim številom besed. Poleg tega je za vsak del korpusa prikazano tudi skupno število besed. Pri izbiri člankov je bila njihova dolžina eno od meril, Swales (1990: 188–189) namreč opozarja, da uporaba metabesedilnih elementov narašča z dolžino teksta; sistematična in pogosta uporaba metabesedilnih elementov je značilna za daljša besedila (npr. magistrske naloge in doktorske disertacije). Zato sem, kjer je bilo to mogoče, izbrala čim daljše članke.

Tabela 1: Obseg starejših matematičnih člankov.

Oznaka članka	**Približno število besed**
St Mat 1 Sajovic 1951	2250
St Mat 2 Plemelj 1951	1750
St Mat 3 Vidav 1951	2250
St Mat 4 Križanič 1952	3250
St Mat 5 Sajovic 1952	2250
St Mat 6 Vidav 1953	3500
St Mat 7 Vadnal 1953	3750
St Mat 8 Križanič 1953	2750
Skupaj	**21.750**

Tabela 2: Obseg starejših arheoloških člankov.

Oznaka članka	**Približno število besed**
St Arh 1 Korošec, P., 1951	3000
St Arh 2 Korošec, J., 1951	7250
St Arh 3 Klemenc 1952	1500
St Arh 4 Škerlj 1952	6750
St Arh 5 Starè 1952	7750
St Arh 6 Korošec, J., 1953	10.250
St Arh 7 Klemenc 1953	1500
St Arh 8 Starè 1953	1500
Skupaj	**39.500**

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Tabela 3: Obseg novejših matematičnih člankov.

Oznaka članka	**Približno število besed**
Nov Mat 1 Šemrl 1996	4250
Nov Mat 2 Turnšek 1996	4750
Nov Mat 3 Mencinger 1996	4750
Nov Mat 4 Dobovišek 1996	5500
Nov Mat 5 Kobal 1996	7000
Nov Mat 6 Bračič 1996	7750
Nov Mat 7 Lavrič 1996	4250
Nov Mat 8 Magajna 1996	7000
Skupaj	**45.250**

Tabela 4: Obseg novejših arheoloških člankov.

Oznaka članka	**Približno število besed**
Nov Arh 1 Brodar 1995	4250
Nov Arh 2 Horvat 1995	5750
Nov Arh 3 Sagadin 1995	3000
Nov Arh 4 Božič in Cigleneški 1995	7000
Nov Arh 5 Brodar 1996	8000
Nov Arh 6 Brodar 1996	5750
Nov Arh 7 Dular in Breščak 1996	3000
Nov Arh 8 Plesničar Gec 1997	4500
Skupaj	**41.250**

Tabela 5: Obseg podkorpusa starejših člankov.

Starejši matematični članki	približno 21.750
Starejši arheološki članki	približno 39.500
Starejši članki skupaj	približno 61.250

Tabela 6: Obseg podkorpusa novejših člankov.

Novejši matematični članki	približno 45.250
Novejši arheološki članki	približno 41.250
Novejši članki skupaj	približno 86.500

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

4.2 Metoda

Pričujoča analiza temelji na funkcijskem pristopu, ki se pogosto uporablja za besediloslovne primerjave med jeziki (Mauranen 1993a: 47). Kategorije, iz katerih pri primerjavi izhajam (metabesedilni elementi), niso formalne jezikovne enote, zato formalni pristop ni mogoč. Raziskava poteka na ravni celotnega besedila in vključuje intenzivno branje in analizo vseh besedil iz korpusa v celoti, njen namen pa je identifikacija izbranih elementov. Besedila so analizirana v celoti, ker je upoštevanje sobesedila nujno za ustrezno interpretacijo pomena.

Druga stopnja raziskave, ki je narejena na ravni odstavka oziroma večjih delov besedila, obsega členitev referenčnih lastnosti izbranih metabesedilnih elementov po spodaj naštetih kriterijih in posledično kvantitativno zbiranje podatkov o navzočnosti metabesedilnih elementov v posameznih besedilih.

Kriteriji za izbor metabesedilnih elementov pri kvantitativni analizi so velikost dela besedila, na katerega se element nanaša, stopnja eksplicitnosti, dodatne funkcije, mesto, kjer se element pojavlja, in referenca elementa. Za natančnejšo razlago posameznih kriterijev prim. Pisanski (2001a).

5 Rezultati

V **tabelah 7–10** je prikazano število napovedi in sklicev, ki ustrezajo zgoraj navedenim merilom in se pojavljajo v posameznih člankih.

Tabela 7: Število napovedi in sklicev v starejših matematičnih člankih.

Oznaka članka	**Napovedi**	**Sklici**
St Mat 1 Sajovic 1951	1	2
St Mat 2 Plemelj 1951	2	0
St Mat 3 Vidav 1951	5	1
St Mat 4 Križanič 1952	13	3
St Mat 5 Sajovic 1952	2	0
St Mat 6 Vidav 1953	10	3
St Mat 7 Vadnal 1953	9	1
St Mat 8 Križanič 1953	8	0
Skupaj	**50**	**10**

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Tabela 8: Število napovedi in sklicev v starejših arheoloških člankih.

Oznaka članka	**Napovedi**	**Sklici**
St Arh 1 Korošec, P., 1951	0	1
St Arh 2 Korošec, J., 1951	0	1
St Arh 3 Klemenc 1952	1	0
St Arh 4 Škerlj 1952	10	1
St Arh 5 Starè 1952	1	4
St Arh 6 Korošec, J., 1953	0	6
St Arh 7 Klemenc 1953	0	0
St Arh 8 Starè 1953	1	0
Skupaj	**13**	**13**

Tabela 9: Število napovedi in sklicev v novejših matematičnih člankih.

Oznaka članka	**Napovedi**	**Sklici**
Nov Mat1 Šemrl 1996	7	1
Nov Mat 2 Turnšek 1996	2	2
Nov Mat 3 Mencinger 1996	6	2
Nov Mat 4 Dobovišek 1996	9	2
Nov Mat 5 Kobal 1996	2	2
Nov Mat 6 Bračič 1996	5	3
Nov Mat 7 Lavrič 1996	3	1
Nov Mat 8 Magajna 1996	8	1
Skupaj	**42**	**14**

Tabela 10: Število napovedi in sklicev v novejših arheoloških člankih.

Oznaka članka	**Napovedi**	**Sklici**
Nov Arh 1 Brodar 1995	0	1
Nov Arh 2 Horvat 1995	2	0
Nov Arh 3 Sagadin 1995	0	0
Nov Arh 4 Božič in Ciglenečki 1995	1	2
Nov Arh 5 Brodar 1996	1	2
Nov Arh 6 Brodar 1996	0	0
Nov Arh 7 Dular in Breščak 1996	0	1
Nov Arh 8 Plesničar Gec 1997	0	0
Skupaj	**4**	**6**

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

V **tabelah 11–12** je prikazano število napovedi in sklicev obeh podkorpusih.

Tabela 11: Število napovedi in sklicev v podkorpusu starejših člankov.

	Napovedi	Sklici	Napovedi in sklici
Starejši matematični članki	50	10	60
Starejši arheološki članki	13	13	26
Starejši članki skupaj	63	23	86

Tabela 12: Število napovedi in sklicev v podkorpusu novejših člankov.

	Napovedi	Sklici	Napovedi in sklici
Novejši matematični članki	42	14	56
Novejši arheološki članki	4	6	10
Novejši članki skupaj	46	20	66

6 Diskusija

Primerjava števila pojavitev metabesedilnih elementov v posameznih člankih nam pokaže, da je v podkorpusu starejših člankov število metabesedilnih elementov za skoraj tretjino večje kot v podkorpusu novejših člankov. Od tega je v podkorpusu starejših člankov za skoraj polovico več napovedi, medtem ko je sklicev le malo več kot v podkorpusu novejših člankov. Če primerjamo posamezna dela podkorpusov, vidimo, da je število metabesedilnih elementov skupaj in napovedi ter sklicev posamezno večje pri starejših matematičnih in arheoloških člankih.

Zanimivo je, da se v podkorpusu starejših člankov ohranjajo podobna razmerja kot v podkorpusu novejših člankov. V novejših in starejših člankih je metabesedilnih elementov v matematičnih člankih več kot v arheoloških; v starejših člankih jih je v matematičnih več kot dvakrat več, v novejših pa skoraj šestkrat več. V starejših matematičnih člankih je petkrat toliko napovedi kot sklicev, v novejših jih je trikrat toliko. V starejših arheoloških člankih je razmerje med napovedmi in sklici 1 : 1, v novejših pa je razmerje 2 : 3,[3] pri čemer je sklicev več.

Rezultati primerjave kažejo, da je v matematičnih člankih, v tistih iz 1951–1953 in v člankih iz 1996, napovedi skupno več kot sklicev in tudi posamezni članki kažejo tako razmerje: le v enem od starejših člankov (St Mat 1 Sajovic 1951) je sklicev več kot napovedi, v enem od novejših člankov (Nov Mat 2 Turnšek 1996) je napovedi enako kot sklicev, v vseh drugih slovenskih matematičnih člankih, starejših in novejših, pa je napovedi več.

[3] V novejših arheoloških člankih je sklicev in napovedi zelo malo, zato razmerja niso nujno relevantna.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Pri arheoloških člankih rezultati kažejo nasprotno sliko: v celoti je v starejših enako število napovedi in sklicev, v novejših člankih pa je sklicev več. Pregled posameznih člankov nam pokaže, da so med starejšimi trije taki, kjer je napovedi več od sklicev. Med njimi izstopa eden (St Arh 4 Škerlj 1952), v katerem se pojavi 10 napovedi, zaradi česar je celotno število napovedi v arheoloških člankih enako številu sklicev. Brez tega članka bi bilo sklicev tudi pri starejših arheoloških člankih več kot napovedi. Med novejšimi arheološkimi članki je le eden (Nov Arh 2 Horvat 1995) tak, da ima število napovedi večje od števila sklicev.

Iz rezultatov je razvidno, da v analiziranih člankih ni opaziti težnje k povečevanju števila metabesedilnih elementih. Nasprotno, rezultati kažejo, da so bili v analiziranih slovenskih znanstvenih člankih že v petdesetih letih metabesedilni elementi enako ali celo bolj navzoči kot v novejših člankih.

7 Zaključek

Namen primerjave rabe metabesedilnih elementov v slovenskih člankih je bil ugotoviti, kako se je raba napovedi in sklicev v letih 1995–1997 spremenila v primerjavi z obdobjem 1951–1953. Rezultati so pokazali, da je število metabesedilnih elementov v analiziranih starejših slovenskih znanstvenih člankih večje kot v novejših člankih. Izrazito večje je zlasti število napovedi, število sklicev pa le malo presega število sklicev v novejših člankih. Poleg tega so rezultati pokazali, da so razmerja med metabesedilnimi elementi v matematičnih in arheoloških člankih precej podobna v starejših in novejših člankih. Razlike med vedama se torej ohranjajo.

Predvidevanje, da je v starejših člankih opaziti večji vpliv nemškega načina pisanja (v katerem je po mnenju nekaterih avtorjev kažipotov manj, prim. Clyne, 1987), v novejših pa narašča vpliv anglo-ameriškega modela znanstvenega pisanja, bi lahko potrdili, če bi raba izbranih metabesedilnih elementov v novejših slovenskih znanstvenih člankih, v primerjavi s starejšimi, naraščala. Rezultati analize so takšno predvidevanje povsem ovrgli, saj so pokazali, da je raba izbranih metabesedilnih elementov v analiziranih novejših slovenskih člankih manj pogosta kot v starejših.

Ob teh zaključkih je seveda treba ves čas upoštevati dejstvo, da dobljeni rezultati ne prikazujejo splošnega stanja v slovenskem znanstvenem pisanju, saj je bilo v analizi zajetih le dvaintrideset besedil. Mauranen (1993a: 49) opozarja, da je zaradi načina dela pri besediloslovnih kontrastivnih analizah število besedil, ki jih te zajemajo, omejeno, zato je število pojavitev določenih elementov razmeroma majhno in ne more biti statistično pomembno. Rezultatov analize korpusa, ki obsega dvaintrideset znanstvenih člankov, ne moremo posploševati na znanstveno pisanje v slovenščini, lahko pa pomenijo smernice za nadaljnje raziskave rabe metabesedilnih elementov v slovenščini ali kontrastivne analize take rabe.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Literatura

Ingegerd Bäcklund, 1998: Metatext in professional writing. A contrastive study of English, German and Swedish. *TEFA* 25. 1–42.

Michael G. Clyne, 1987: Cultural Differences in the Organization of Academic Texts: English and German. *Journal of Pragmatics* 11/2. 211–247.

Ulla Connor, 1996: *Contrastive Rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press.

Avon Crismore in Rodney Farnsworth, 1990: Metadiscourse in popular and professional science discourse. V: *The Writing Scholar*. Ur. W. Nash. Newbury Park, CA: Sage. 118–136.

Svetla Čmejrková in František Daneš, 1997: Academic writing and cultural identity: the case of Czech academic writing. V: *Culture and Styles of Academic Discourse*. Ur. A. Duszak. Berlin in New York: Mouton de Gruyter. 41–61.

Vojko Gorjanc, 1998: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *Slavistična revija* 46/4. 367–388.

– – 1999: Kohezivni vzorec matematičnih besedil. *Slavistična revija* 47/2. 139–159.

M. A. K. Halliday, 1973: *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold.

– – 1978: *Language as a social semiotic*. London: Edward Arnold.

– –1995: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.

John Hinds, 1987. Reader Versus Writer Responsibility: A New Typology. V: *Writing Across Languages: Analysis of L2 Texts.* Ur. U. Connor and R. B. Kaplan. Reading, MA: Addison-Wesley. 141–152.

Ken Hyland, 2000: *Disciplinary Discourses.* Harlow: Longman.

Marko Juvan, 1989: Medbesedilni odnosi, oblike in vrste. *Literatura* 1/6. 147–162.

Monika Kalin Golob, 2000: Razvoj sklicevalnih avtomatizmov v prvem slovenskem dnevniku. *Slavistična revija* 48/1. 1–26.

Tomo Korošec, 1986: K besedilni soveznosti časopisnega sporočila. *XXII Seminar slovenskega jezika, kulture in literature*. 49–59.

– – 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva.* Ljubljana: Kmečki glas.

Anna Mauranen, 1993a: *Cultural Differences in Academic Rhetoric: A Textlinguistic Study*. Frankfurt am Mein: Peter Lang.

– – 1993b: Contrastive ESP Rhetoric: Metatext in Finnish-English Economic Texts. *English for Specific Purposes* 12. 3–22.

Michael McCarthy, 1991: *Discourse Analysis for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Agnes Pisanski, 2001a: *Angleško-slovenska kontrastivna analiza nekaterih metabesedilnih elementov v znanstvenih besedilih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

– – 2001b: Koncept metabesedilnih elementov v uporabnem jezikoslovju. *Vestnik* 35/1–2. 283–292.

John M. Swales, 1990: *Genre Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

John M. Swales in Christine B. Feak, 1999: *Academic Writing for Graduate Students*. The University of Michigan Press.

Jože Toporišič, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

– – 2000: *Slovenska slovnica*. 4. izdaja. Maribor: Obzorja.

William J. Vande Kopple, 1985: Some Exploratory Discourse on Metadiscourse. *College Composition and Communication* 36. 82–94.

Joseph M. Williams, 1981: *Style: Ten Lessons in Clarity & Grace*. Glenview, IL: Scott, Foresman and Company.

Ada Vidovič Muha, 1998: Družbenopolitični vidik normativnosti v slovanskih knjižnih jezikih. *Slavistična revija* 46/1–2. 95–116.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Priloga

Prvi podkorpus: Starejši članki

Starejši matematični članki

St Mat 1 Sajovic 1951
Oton Sajovic, 1951: Krožni šopi in enakoosna hiperbola. *Obzornik za matematiko in fiziko* 1/1. 2–8.

St Mat 2 Plemelj 1951
Josip Plemelj, 1951: O krogih na krogli. *Obzornik za matematiko in fiziko* 1/2. 41–46.

St Mat 3 Vidav 1951
Ivan Vidav, 1951: O konveksnih krivuljah. *Obzornik za matematiko in fiziko* 1/3. 81–89.

St Mat 4 Križanič 1952
France Križanič, 1952: Kvadratura kroga. *Obzornik za matematiko in fiziko* 2/3. 97–107.

St Mat 5 Sajovic, 1952
Oton Sajovic 1952: Oblikovanje togih krivuljnikov. *Obzornik za matematiko in fiziko* 2/3. 107–116.

St Mat 6 Vidav 1953
Ivan Vidav, 1953: O quasiperiodičnih funkcijah. *Obzornik za matematiko in fiziko* 3/2–3. 33–44.

St Mat 7 Vadnal 1953
Alojzij Vadnal, 1953: Topološka klasifikacija zaprtih ploskev. *Obzornik za matematiko in fiziko* 3/2–3. 45–56.

St Mat 8 Križanič 1953
France Križanič, 1953: Enoliste konformne upodobitve. *Obzornik za matematiko in fiziko* 3/5–6. 142–151.

Starejši arheološki članki

St Arh 1 Korošec, P., 1951
Paola Korošec, 1951: Grob slovanskega bojevnika na Turnišču pri Ptuju. *Arheološki vestnik* 2/1. 18–30.

St Arh 2 Korošec, J., 1951
Josip Korošec, 1951: Delitev slovanskih kultur zgodnjega srednjega veka v Jugoslaviji. *Arheološki vestnik* 2/2. 134–155.

St Arh 3 Klemenc 1952
Josip Klemenc, 1952: Figuralni fragmenti kasnoantičnega reliefa iz Celja. *Arheološki vestnik* 3/1. 99–107.

St Arh 4 Škerlj 1952
Božo Škerlj, 1952: Orientacija grobov v nekaterih srednjeveških nekropolah Slovenije. *Arheološki vestnik* 3/1. 108–136.

St Arh 5 Starè 1952
France Starè, 1952: Dekoracija pravokotnih pasnih spon na Kranjskem. *Arheološki vestnik* 3/2. 173–213.

St Arh 6 Korošec, J., 1953
Josip Korošec, 1953: Delitev vinčanske kulturne plasti. *Arheološki vestnik* 4/1. 5–46.

St Arh 7 Klemenc 1953
Josip Klemenc, 1953: Kronologija dveh rimskih napisov iz Sv. Vida nad Vitanjem. *Arheološki vestnik* 4/2. 227–233.

St Arh 8 Starè 1953
France Starè, 1953: Trije prazgodovinski grobovi iz Zasavja. *Arheološki vestnik* 4/2. 264–281.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Drugi podkorpus: Novejši članki

Novejši matematični članki

Nov Mat 1 Šemrl 1996
Peter Šemrl, 1996: Endomorfizmi obsega kompleksnih števil. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/1. 1–7.

Nov Mat 2 Turnšek 1996
Aleksej Turnšek, 1996: Popolnoma pozitivne preslikave. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/1. 9–15.

Nov Mat 3 Mencinger 1996
Matej Mencinger, 1996: Konstrukcija Mycielskega. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/2. 39–46.

Nov Mat 4 Dobovišek 1996
Mirko Dobovišek, 1996: Sebiadjungirane rešitve matričnih kvadratnih enačb. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/3. 65–72.

Nov Mat 5 Kobal 1996
Damjan Kobal, 1996: Primerjava dolžin vzporednih sklenjenih poti. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/5. 129–138.

Nov Mat 6 Bračič 1996
Janko Bračič, 1996: Številski sistemi s kompleksnimi osnovami. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/5. 139–149.

Nov Mat 7 Lavrič 1996
Boris Lavrič, 1996: Vsote praštevil in vsote njihovih kvadratov. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/6. 161–167.

Nov Mat 8 Magajna 1996
Bojan Magajna, 1996: Kvantna ravnina. *Obzornik za matematiko in fiziko* 43/6. 168–177.

Novejši arheološki članki

Nov Arh 1 Brodar 1995
Mitja Brodar, 1995: Mlajšepaleolitska postaja Podrisovec. *Arheološki vestnik* 46. 25–38.

Nov Arh 2 Horvat 1995
Jana Horvat, 1995: Notranjska na začetku rimske dobe: Parti pri Stari Sušici, Ambroževo gradišče in Baba pri Slavini. *Arheološki vestnik* 46. 177–216.

Nov Arh 3 Sagadin 1995
Milan Sagadin, 1995: Mengeš v antiki. *Arheološki vestnik* 46. 217–45.

Nov Arh 4 Božič in Ciglenečki 1995
Dragan Božič in Slavko Ciglenečki, 1995: Zenonov tremis in poznoantična utrdba Gradec pri Veliki Strmici. *Arheološki vestnik* 46. 247–77.

Nov Arh 5 Brodar 1996
Mitja Brodar, 1996: Mornova zijalka pri Šoštanju. *Arheološki vestnik* 47. 9–28.

Nov Arh 6 Brodar 1996
Mitja Brodar, 1996: Vilharjeva jama v Risovcu blizu Postojne. *Arheološki vestnik* 47. 29–39.

Nov Arh 7 Dular in Breščak 1996
Janez Dular in Danilo Breščak, 1996: Poznohalštatska hiša na Gradišču pri Valični vasi. *Arheološki vestnik* 47. 145–62.

Nov Arh 8 Plesničar Gec 1997
Ljudmila Plesničar Gec, 1997: Emona v pozni antiki v luči arhitekture. *Arheološki vestnik* 48. 359–70.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2002_2_3.pdf | DOST. 29/01/26 11.25

Summary

AN ANALYSIS OF SELECTED CATEGORIES OF METATEXT IN SLOVENE RESEARCH ARTICLES IN TWO PERIODS

The concept of metatext or metadiscurse is based on Halliday's (1973) distinction between the ideational, textual and expressive elements of text. Various linguists, e.g. Vande Kopple (1985), Clyne (1987), Crismore in Farnsworth (1990), Mauranen (1993a), Bäcklund (1998), Hyland (2000) etc., have applied Halliday's ideas to the fields of rhetoric and discourse analysis, differentiating between parts of the text expressing propositional content (representational metafunction) and parts which do not contribute to the content, but help the reader organise and interpret the content (textual and interpersonal metafunctions). In cross-cultural contrastive rhetoric studies the use of metatext in English and various other languages, such as German (Clyne, 1987), Finnish (Mauranen, 1993a and Mauranen, 1993b), Czech (Čmejrková and Daneš, 1997), Swedish (Bäcklund, 1998), etc., was compared; the results show that metatext was used more frequently and more systematically in English. The use of metatext in the Slovene language has not yet been analysed and described systematically, although certain categories of metatext have been examined and presented for selected genres (e.g., Korošec 1998; Gorjanc 1998; Kalin Golob 2000).

The paper presents an analysis of the use of selected categories of metatext, previews and reviews, in Slovene research articles published 1951–1953 and 1995–1997. The aim of the paper is to determine if there are any differences in the use of previews and reviews between the two sets of research articles, and whether the use of previews and reviews reflects the growing influence of the English language and the Anglo-American model of writing in Slovene society. Thirty-two Slovene research articles are analysed, with a focus on the differences in the frequency with which previews and reviews occur in the texts. The material used is selected according to the following criteria: discipline (sixteen mathematical and sixteen archaeological articles), year of publication (sixteen articles published between 1951–1953 and sixteen 1995–1997), the journal in which the articles were published (*Obzornik za matematiko in fiziko* for mathematical articles, and *Arheološki vestnik* for archaeological articles), the academic level of the article and the length of the article (1500–10500 words). The selection is restricted by the limited number of articles available in the Slovene language. The material is analysed functionally, and the criteria for classifying the items as metatext are the following: scope of the item, degree of explicitness, additional functions, location and reference.

The results show that the selected categories of metatext are used less frequently in the contemporary articles than in the older articles. The results also show that previews and reviews are used more frequently in the mathematical articles (both the contemporary and the older) than in the archaeological articles. In addition, the results indicate that previews are used more frequently than reviews in the mathematical articles (both the contemporary and the older), while the reverse is true of the contemporary archaeological articles, whereas the number of previews and reviews is the same in the older archaeological articles. We can conclude that the results do not confirm the hypothesis of the growing influence of the Anglo-American model of writing. It is, of course, impossible to draw general conclusions about the use of metatext in Slovene academic writing on the basis of an analysis of thirty-two articles, but the results of the study can be used as a starting point for further exploration of the issue.